

Nyt om Søkongens træk og overvintring

I 1995 blev der set Søkonger i hidtil ukendt antal langs kysterne af Nordsøen. Alene den 28. oktober trak 2300 Søkonger forbi Hanstholm. Men Søkonge-invasioner er ikke af ny dato. Siden 1840 er der rapporteret mindst 63 i Europa og 27 i Nordamerika.

Søkongen yngler højt mod nord. Kolonier med millioner af ynglepar findes i Grønland og på Svalbard og Franz Josef Land. Overvintringsområderne ligger fra pakiskanten mod syd til Nordsøen og det sydlige Canada. De formodede trækretninger ses på Fig. 1. Senest har den hollandske havfuglegruppe udgivet et særnummer af tidsskriftet *Sula* (vol. 10 no. 5) om Søkongen. Hæftet beskriver invasionerne med udgangspunkt i den, der fandt sted i 1995.

I sin oversigt over Danmarks fugle (1963) skriver F. Salomonsen om Søkongen, at den er en "fåtallig, visse år hyppig, vintergæst". Og videre: "...overvintrende mod syd...til S.Canada – Skotland – Norge, fåtallig sydligere...". Tredive år senere skriver K. M. Olsen i sin oversigt (1992): "Meget alm. vintergæst...i vestlige Skagerrak, fåtallig træk-gæst om efteråret...og sjælden vintergæst...i øvrige ydre farvande og Kattegat". "100000 - 300000 overvintrer i Vestkattgat og Skagerrak." Disse uforenelige beskrivelser illustrerer måske hvordan vores viden om havfuglene hele tiden udvides; men forholdet er nok snarere det, at Søkongen har ændret vaner. Træktællinger ved Blåvandshuk siden 1963 viser, at arten er blevet mere talrig efter 1984 (Fig. 2), og for nylig er man blevet opmærksom på store koncentrationer af overvintrende Søkonger i Skagerrak (700000) og på Dogger Banke (100000) (H. Skov et al., *Important Bird Areas for seabirds in the North Sea*, Birdlife International 1995).

Rekordåret 1995

Som det fremgår af Fig. 2 var 1995 et rekordår for Søkonge ved Blåvandshuk, hvor 1927 fugle trak forbi. Også i de øvrige nordsølande blev der sat rekorder: Tyskland 1097, heraf 821 ved Helgoland; Holland 1517; og Belgien 516. Flest sås dog ved den britiske østkyst, hvor der i november optaltes 56360, eller mere end 2,5 gange flere end den hidtidige vintertotal for østkysten. Alene ved Flamborough Head nær Dogger Banke sås 40000.

Den 28. oktober var rekorddagen i Danmark, med 2300 ved Hanstholm, 1978 ved Vejlby Klit og 1628 ved Blåvand. At antallet aftager fra nord mod syd antyder, at fuglene kom fra Skagerrak og ikke fra Nordsøen. Også i Kattegat blev der set mange

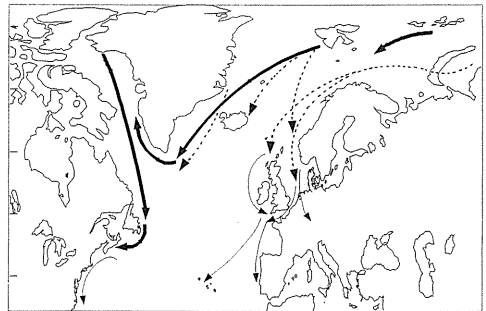

Fig. 1. Kendte trækveje (kraftige pile), lejlighedsvis bevægelser (tynde pile), og formodede trækveje (stiplet) af Søkonge (efter Camphuysen et al., *Sula* 10: 169-182, 1996).

Søkonger denne dag, bl.a. 908 ved Hönö i Sverige (D. Gustafsson & E. Öhman, *Vår Fågelvärld* 54(8): 21-23, 1995).

Også i 1996 sås store mængder af Søkonger, primært langs de norske og svenske kyster. Ved Lista i Syd Norge blev 5000 set trække ind i Kattegat den 29. oktober, og ved Jomfruland trak 8500 mod syd ud af Oslofjorden den 31. oktober. I Sverige sås 11 400, heraf ikke mindre end 10 103 ved Hönö den 1. november. Mange fugle nåede også til Danmark, ved Blåvandshuk i alt 1179, hvoraf 778 trak mod nord den 30. oktober.

Ringmærkede Søkonger

Søkonger er blevet ringmærket i stor skala på Svalbard. Af mere end 15 000 mærkede er 19 gemeldt uden for Svalbard, 17 i Sydvestgrønland to på Island. I Thuledistriktet i Grønland er der også ringmærket mange Søkonger, men de eneste fjernfund er tre fugle fundet ved Newfoundland. Oprindelsen af de europæiske Søkonger kendes ikke, men biometriske data på døde fugle fra Holland viste, at de tilhørte nominatformen *A. a. alle*, ikke racen *polaris* fra Franz Josef Land.

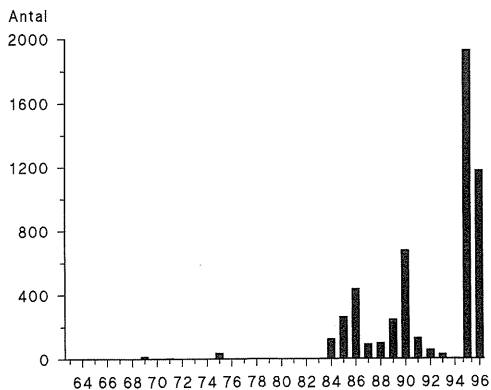

Fig. 2. Forekomsten af Søkonger ved Blåvandshuk 1963-96 (fra Blåvand Fuglestations materiale).

Invasioner af Søkonke forekommer ofte i forbindelse med hårdt vejr over havet, og mange af fuglene omkommer. Efter invasionen i 1995 blev der i Holland fundet 61, i Tyskland 22, i Belgien 125, og også i Storbritannien fandtes flere end normalt. Mange af disse fugle var døde af sult.

Bent Jakobsen

Kirkeuglen i Vendsyssel og Himmerland

Kirkeuglen vandt en jordskredssejr, da danskerne stemte om Årets Fugl '96. Det stod at læse i første nummer af DOFs medlemsblad *Fugle og Natur* i 1996. Den fik 75% af stemmerne og blev dermed bannerfører i DOFs kampagne for at hjælpe de danske ugler og rovfugle.

Men hvordan har den lille ugle det egentlig i Danmark? Mange ornitologer har aldrig set Kirkeuglen herhjemme, og trods artens tilknytning til kulturlandskabet er dens status ikke særlig godt kendt.

I Vendsyssel og Himmerland er Kirkeuglen imidlertid blevet fulgt løbende siden 1981. Ved projektets start var bestanden på over 130 par, flest i den vestlige og sydøstlige del af Vendsyssel. I Himmerland var arten især koncentreret til Vesthimmerland, Hobroegnen og området omkring Lille Vildmose. I visse kerneområder yngede parrene forholdsvis tæt, undertiden blot 400-500 meter fra hinanden; i Vendsyssel fandtes bl.a. 3 par inden for 1 km².

I de 15 år, der er forløbet siden da, har bestanden været vigende, men området huser stadig over 50 par. I Vesthimmerland, der er blevet særlig godt undersøgt, er der ca 35 par, og et 42 km² stort område med 0,24 par pr km² har Danmarks tætteste Kirkeuglebestand. Ved projektets start var der 0,52 par pr km² i dette område.

Ynglebiotopen

Kirkeuglen findes fortrinsvis omkring gårde eller landsbyer, hvor den gerne yngler i udhuse, på ladelofter eller under tage. Indtil midt i 1980erne yngede der desuden to par i Ålborg. Trods sit navn er Kirkeuglen kun fundet i 5 kirker, og kun i én af disse yngler den stadig. I 1930erne fandtes den i 25 kirker alene i Vendsyssel.

Tidligere yngede Kirkeuglen ofte i det åbne land, f.eks. fandtes dens rede af og til i tørvestakkene i Lille Vildmose i 1950erne. I dag er den næsten udelukkende at finde ved menneskelig bebyggelse og er stort set henvist til huller eller

Kirkeugle, nyudfløjet unge. Foto: Lars Bo Jacobsen.

sprækker i bygninger. Hule træer langs vejkanter eller i haver er efterhånden blevet sjældne. Desværre forsvinder mange par, når gamle bygninger rives ned eller bliver restaureret. Manglen på egnede ynglesteder gør, at Kirkeuglen af og til har lagt sine æg nogle ret ejendommelige steder, f.eks. i en gammel mejetærsker eller gruekedel, i et kloakrør for enden af en ubenyttet ajlerende, i en skaderede, eller i en olietønde fyldt op med fliser.

Nye redesteder

For at afhjælpe manglen på ynglesteder blev der ved projektets start opsat 47 redekasser, hvoraf 9

har været benyttet i kortere eller længere tid. I de seneste 3 år er der opsat yderligere godt 50 redekasser i Himmerland, og indtil nu er 5 af dem blevet beboet. I forbindelse med DOFs arbejde for at forbedre betingelserne for de danske Slørugler og Kirkeugler vil der i de kommende år blive opsat redekasser i større stil.

Den fortsatte overvågning af bestanden i Nordjylland vil bidrage til at vise, hvordan ugleerne tager imod disse nye kasser.

Lars Bo Jacobsen

Wader Study Group konferencen 1996

Den årlige Wader Study Group konference blev afholdt i den lille belgiske by Kasterlee i dagene 8.-11. november. Vi var fire danske deltagere ud af i alt 130 fremmødte. Wader Study Group er et forum af professionelle og amatører, der arbejder med vadefugle eller har dem som deres store lidenskab.

Den Tyndnæbbede Spove

Med ganske store fondsmidler fra EU i ryggen er et treårigt projekt sat i gang for at beskytte de rastende Tyndnæbbede Spover i Grækenland. De fleste observationer af denne globalt truede vadefugleart er gjort i Grækenland, ved enkelte lejligheder indtil for tyve år siden med flokke på over 100 individer. Kerneområdet er åbenbart Evros Deltaet, men flere andre lokaliteter er også inddra-

get i undersøgelsen. En analyse af alle observationer fra nyere tid skulle gerne, sammen med en kontinuerlig dækning af de implicerede lokaliteter fremover, give svar på hvilke dele af Grækenland, spoverne foretrækker, og hvad deres habitatpræferencer er. Denne viden kan senere danne grundlag for naturgenopretningsprogrammer. Projektets første år har allerede båret frugt i form af tre observerede Tyndnæbbede Spover, alle set enkeltvis.

Det store spørgsmål er imidlertid hvor disse fugle yngler. De få ynglefund tidligt i dette århundrede stammer alle fra Tara-området i det sydvestlige Sibirien. Så her kommer den nyeste satellitteknik ind i billedet, for disse sendere fås nu så små, at det kan lade sig gøre at bruge dem på større vadefugle. Selvfølgelig render man ikke ud og afprøver

Tyndnæbbet Spove. Foto: A. B. van den Berg.

dem på udryddelsestruede fuglearter, så sidste sommer forsøgte man sig med to Store Regnsponver. Senderne virkede fint i 1-2 uger, men man havde ikke taget højde for, at sponver fanget sent på foråret kan være oversomrende 2K-fugle. Så de to sponver stod og hyggede sig nede i Grækenland, mens de sendte det ene dyre signal efter det andet op til satellitterne. Men selvom man ikke fandt ud af hvor Grækenlands forårsrastende Storsponver tager hen for at yngle, var foredragsholderen (George Handrinos, Athen) tilfreds med projektets første år, og han måtte svare på mange spørgsmål fra tilhørerne.

Et efterfølgende foredrag af Dr E. Nowak fra Tyskland indkredsede de områder, eftersøgningen af ynglende Tyndnæbbede Sponver vil blive afgrænset til. Nowak lagde ud med et kort over hele Sibirien, og skar så på baggrund af de sparsomme eksisterende oplysninger bid efter bid af det enorme område. Til sidst resterede der et lille skraveret felt på kortet, som måtte være målet for hans kommende ekspedition. Så rejste en russer sig og stillede spørgsmålet "Hvor mange skal I af sted for at gennemse det område, der jo er på størrelse med Europa"? Det viste sig at være fire, og det fremkaldte en del morskab i salen.

Genetiske markører hos Almindelig Ryle

Liv Wennerberg fra Lunds Universitet præsenterede resultater om genetikken hos Almindelige Ryler på den russiske og sibiriske tundra. Blodprøver

fra en fælles Svensk-Russisk ekspedition viste klare genetiske forskelle mellem den vestlige race *alpina* og den østlige *sakhalina*, samt en overgangsform mellem dem. Liv lovede, at alle, der kunne skaffe blodprøver fra overvintrende Almindelige Ryler, ville få besked om fuglenes køn og yngleområde. Hun havde også undersøgt de efterårstrækkende ryler ved Ottenby, hvor ca 70% viste sig at høre til den vestlige race og resten til den østligere overgangsform. Hos 1K-fuglene – men ikke hos de ældre fugle – ankom de vestlige før overgangsformen. Foredraget høstede flere spørgsmål end noget andet på konferencen.

Pindsvin som æg-prædator

Omkring emnet "ynglende vadefugle" præsenterede Dr Digger Jackson en smukt udført undersøgelse fra de Ydre Hebrider i Skotland. På en af øerne her er der i løbet af tyve år sket et dramatisk fald i antallet af ynglende vadefugle, i gennemsnit på 50%. En undersøgelse viste, at der kun var sket ubetydelige habitatændringer, men at klæknings-succesen hos Rødben og Almindelig Ryle lå helt nede på 20%, og det selvom vegetationsforholdene var optimale. Årsagen var primært Stormmåger og pindsvin, hvor mågerne især præderede vibebog og strandkadereder i områder med kraftig kreaturafgræsning; disse arter har haft stabile bestande siden midten af firserne. Pindsvinene tog først og fremmest æg fra de små vadefugle, så det gik især ud over Almindelig Ryle, Rødben og Dobbeltbekkasin. Oprindeligt var pindsvinene udsat af en lokal læge, der var træt af sneglene i sin køkkenhave.

Selvom pindsvinene viste sig at være de største syndere, er det ikke så lige til at komme af med dem igen. Der findes nemlig en del foreninger til beskyttelse af pindsvin i Skotland, og befolkningen på øen er også blevet utrolig glade for de små pattedyr.

Alt i alt var det en spændende conference, der levede fuldt op til mine forventninger. I 1997 finder den sted i Danmark, se nedenfor.

Mark Desholm

Wader Study Group Annual Conference

afholdes 9.-11. august 1997 i V. Vedsted ved Ribe

Foredrag lørdag og søndag formiddag, workshop mandag. Søndag eftermiddag ekskursion til Mandø. Konferencen er på engelsk. Tilmelding senest 1. juli 1997.

Tilmeldingsblanketter og yderligere oplysninger hos:

Ole Thorup, V. Vedsted Byvej 32, V. Vedsted, 6760 Ribe, tlf. 75 44 52 06.